

В. В. Міщанин

«ВСЕНАРОДНІ» СВЯТА НАРОДНОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ (1944-1945 РР.) ЯК ЕЛЕМЕНТ РАДЯНІЗАЦІЇ ЗАКАРПАТТЯ

У статті аналізується процес встановлення святкування радянських свят вже в період Народної Ради Закарпатської України (1944-1945). Комуністична партія Закарпатської України (КПЗУ), яка отримала в краї монополію на політичну діяльність, проявляючи власну ініціативу і виконуючи вказівки Москви, взялася за відзначення державних радянських свят. Це частково випереджувало радянізацію Закарпаття, яка офіційно стартувала із утворенням Закарпатської області в січні 1946 р., і мало значну ідеологічну складову. Через свята мешканцям краю нав'язувалася ідея могутності Радянського Союзу, «Червоної Армії – визволительки», справедливості «Сталінської Конституції» тощо. До певних особливостей святкування періоду НРЗУ можемо віднести можливість за власний рахунок взяти вихідний день вірникам римо-католицької церкви 25 грудня 1945 р., а православним і греко-католикам 7 січня 1946 р. В умовах Радянського Союзу щось подібне повністю виключено, а греко-католицька церква в 1949 р. взагалі заборонена.

Ключові слова: свята, Закарпатська Україна, Закарпаття, радянська влада, радянізація, комуністична партія.

Вважається, що радянізація Закарпаття розпочалася із утворенням Закарпатської області в січні 1946 р., як структурної адміністративно-територіальної одиниці УРСР. Але вже відразу ж після звільнення краю від угорсько-фашистських військ Народна Рада Закарпатської України (далі НРЗУ) здійснила ряд заходів превентивної радянізації. Виключенням не стала і така ідейна складова, як запровадження в побут і культуру закарпатців радянських свят.

Спеціальних праць із досліджуваної теми у такому її формулюванні не виявлено. Лише останнім часом воно стало центром уваги етнолога доцента Ужгородського університету П. Леня. Він, в рамках етнографічної практики, разом зі студентами УжНУ здійснив опитування жителів семи сіл, що розташовуються не-

подалік від обласного центру – Ужгорода (Оноківці, Дравці, Оріховиця, Ярок, Кам'яниця, Гута, Невицьке), та с. Ворочово Перечинського району. Результатом діяльності стала стаття «Специфіка побутування державних і церковних свят у житті українців Закарпаття в радянський період» [15], опублікована етнографічному збірнику. На його думку: «Закарпаття як найзахідніша територія УРСР мало важливе стратегічне значення для країни, тому радянська влада послідовно проводила політику коригування історичної пам'яті місцевого населення. Для цих цілей було залучено значний інструментарій, де важливу роль відігравала полігика коменорації, яка полягала в перейменуванні вулиць, появі та «канонізації» нових героїв. З'явилися також свята, що були покликані ідеологічно зафіксувати нову історичну реальність і радянський лад. Серед них насамперед виділялися свята вседержавного значення, що були офіційно неробочими, а також низка професійних днів, покликаних підкреслити роль різних професій робітничого й селянського (ідеологічно значимих) класів. Це нове явище на теренах Закарпаття, де раніше не було державних (політично вмотивованих) свят, а духовні потреби людей задовольняли церковні, сімейні та календарні свята й обряди. З приходом комуністичної влади останні були фактично заборонені...» [15, с. 141].

Першим радянським святом, яке досить широко святкувалося НРЗУ стало 23 лютого 1945 р. коли відзначалась 27-му річницю створення Червоної армії. Зауважимо, що воно поки-що не було проголошено «всенародним», довірили його відзначення управлінню в справах освіти, яке мало «докладно приготувати

програму торжества» [8, арк. 1]. Управління чітко сигналізувало на місця у якому ракурсі має подаватися це святкування: «Червона Армія у великій визвольній війні за свободу і незалежність не тільки Радянського Союзу в тім числячи визволення 3.У., але за свободу пригноблених трудящих Європи, проявила чудеса героїзму і досягла в історії війни без примірних успіхів» [8, арк. 1].

Наступним стало «міжнародне свято трудящих», яке вводилося спеціальною постановою НРЗУ від 20 квітня 1945 р. «Про проголошення народним святом 1 травня» [13, с. 121]. Хоча вже 17 квітня 1945 р. голова Волівського ОНК листом звернувся до сільських Народних комітетів округи про підготовку до святкування дня 1 Травня. В ньому йшлося: «Ідеали, які десятиліттями писалися й пишуться на першотравневих прапорах працюючих – політична свобода, знищення експлуатації, право на національний і культурний розвиток, здійснений в нашій країні. Наш народ, визволений Червоною армією, взяв до своїх рук, забезпечив собі широку демократію, конфіскував у експлуататорів великі промислові підприємства, роздав селянам землю в роїв народу, поміщиків і багатіїв, створив собі умови для невпинного зростання своєї національної культури. Свій перший вільний Першотравень наш народ проведе як день ще більшого єднання з великим Радянським Союзом та своєю визволительницею – Червоною Армією» [11, с. 249].

25 квітня 1945 р. з приводу святкування 1 травня НРЗУ видає спеціальну «Інструкцію № 1414/1945 през». У ній вказувалося про обов'язковість присутності службовців на святкуванні, особливі вимоги ставилися до начальників відділів – допомагати начальнику колони В. Крайняниці в організації колони, прикрашення приміщень гаслами, прапорами і портретами, обов'язкове ознайомлення підлеглих з текстом цієї інструкції [8, арк. 7]. Окрім цього Уповноважені НРЗУ

мали організувати чергування в приміщенні НРЗУ з 20 годин вечора 30 квітня 1945 р. до 8 годин ранку 2 травня 1945 р. [8, арк. 8].

«Прикажіть всьому населенню, що би привели що найліпший порядок перед своїх домів, в дворах, вивісили прапори торговці, ремесельники і публічні будови повинні де можна і портрети Сталіна, Леніна і Хрущова. Перший раз святкуємо свобідно Перший май, тому просимо, що можна найліпше свобідно і весело відсвяткувати. Приправте чим більше лозунгів, на поміч Вам були взорці вже переслані», – йшлося у зверненні ОНК у Воловім до сільських Народних комітетів округи за № 1225/1945 від 27 квітня 1945 р.

В архівній справі ДАЗО знаходимо гасла, які були рекомендовані для написів на транспарантах і плакатах. Вони надруковані на двох сторінках і складають 52 позиції. Для прикладу подамо декілька з них, які в Закарпатській Україні, яка позиціонувала себе як окреме державне утворення, виглядали нелогічно: «Хай живе велика партія більшовиків, яка веде нас до перемоги!», «Хай живе свобода і незалежність нашої славної Радянської Батьківщини!», «Нашому Військово-Морському флоту – слава!», «Хай живе наш друг і вчитель рідний батько Сталін!» [8, арк. 15-16]. В переліку присутні також декілька російськомовних гасел – висловів Леніна і Сталіна. Невдовзі зміст цих гасел був реалізований на Закарпатті в повній мірі. Наведемо їх мовою оригіналу: «Раз война оказалась неизбежной – все для войны, и малейшая распушенность и не достаток энергии должны быть караемы по закону военного времени / Ленин», «Мы должны организовать беспощадную борьбу с всякими дезорганизаторами тыла / Сталин» [8, арк. 16].

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 8 травня 1945 р. в Радянському Союзі вперше 9 травня проголошувалося «днем всенародного торжества – Святом Перемоги» [14]. Перше святкування завершилося величезним салютом. Фіна-

лом святкування перемоги над Німеччиною став Парад Перемоги, який відбувся 24 червня 1945 р.

На Закарпатті 9 травня 1945 р. помпезно не святкувалося. З одного боку, територія краю юридично поки-що входила до Чехословаччини і керівництво СРСР не хотіло явно показувати тут свою присутність, з іншого боку, що найбільш імовірно, керівництво НРЗУ просто напросто не успіло підготуватись до нього.

Але такий шанс не було упущено. Зроблено це було вже після підписання договору з Чехословаччиною про возз'єднання Закарпаття з УРСР. У розпорядженні голови НРЗУ № 2880 від 19 липня 1945 р. вказувалося: «... 20 липня 1945 року відбудеться привітання нашої визволительниці Червоної Армії. З огляду на це завтрашній день є днем святочним і не працюється» [2, арк. 1]. О 9 годині «за московським часом» всі службовці у святковому вбранні мали з'явитися на своє робоче місце – Народну Раду. О 9 год 15 хв начальники відділів «за особистої відповідальності» поблизу будинку уряду формували колону по 4 чоловіки в ряд, які о 9 год 45 хв повинні були пройтися «... перед будовою ЦК КПЗУ де відбудеться привітання Червоної Армії» [2, арк. 1].

Привітання відбувалися за всіма радянськими правилами. У розпорядженні чітко вказано час і місце («паралельно з східним/восточним крилом будови НРЗУ»), порядок формування колони: «1) Голова та всі члени НРЗУ. Перед ними йдуть службовці, що несуть прапори. 2) Президіяльний відділ, всі управління та Планово-Економічне Бюро, далі ресорти: 3) безпеки та внутрішніх справ, 4) комунального господарства, 5) фінансів, 6.) землеробства, 7) лісового господарства, 8) промислу, торгівлі, заготівлі і постачання, 9) освіти, 10) комунікації, 11) охорони народного здоров'я, 12) соціальної опіки, 13) рахунковий відділ» [2, арк. 1]. Чітко розподілялися і обов'язки в колоні. Прапори доручалося нести Планово-Економічному Бюро, транспарант «Народна

Рада Закарпатської України» та «портрет тов. Леніна» відділу комунального господарства, «портрет тов. Сталіна» довірили фінансовому відділу, «портрет тов. Хрущова» – відділу землеробства, «Образ Серпа і Молота» – відділу лісового господарства. По одному транспаранту, з відповідними комуністичними гаслами, несли відділи землеробства, освіти, охорони здоров'я, соціальної опіки [2, арк. 2].

Але Закарпаття долучилося до святкування перемоги СРСР в Радянсько-Японській війні, що тривала з 8 серпня по 2 вересня 1945 р., і завершилася підписанням Акту про капітуляцію Японії. «З розпорядженням голови НРЗУ повідомляю, що сьогодні 3-го вересня 1945 року є день перемоги. З огляду на це сьогоднішній день є святочним і не працюється» [8, арк. 17], – повідомляв чиновників начальник президії НРЗУ своїм розпорядженням № 3946/1946 през.

Відзначала НРЗУ і власне свято – першу річницю визволення Закарпаття. Щоправда святкувалося воно повністю за радянськими стандартами. Особливу роль при цьому мав відігравати відділ культурно-освітньої роботи при НРЗУ. У клубах, бібліотеках, хатах читальнях їхні працівники мали прочитати звернення, вивісити газети із зверненням на видних місцях. У вихідні дні працівники культосвітніх установ мали організувати і провести доповіді, лекції і бесіди «... про героїчну Червону Армію, про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною, про те, що дала народна влада робітникам, селянам і трудовій інтелігенції нашого краю» [3, арк. 1]. У сам день звільнення, 26 жовтня, культосвітні працівники мали організувати «виступи драматичних, співочих, музичних, літературних та інших гуртків», кращі з яких мали бути відібрані для поїздки в Київ. Комуністи залучали до проведення свята також вчителів, лікарів, агрономів, членів СМЗУ.

19 жовтня 1945 р. окружним та міським відділам народної освіти уповноважений у справах НРЗУ І. Керча, спустив

розпорядження як правильно треба святкувати цю річницю. У ньому вказувалося, що всі школи мали активно долучатися до святкування. Зокрема, 25 жовтня для старшокласників організовувались уроки чистоти вечори, а 26 жовтня для дітей молодшого шкільного віку влаштовувались дитячі ранки, на яких проводились бесіди про визволення Закарпатської України та досягнення за рік після визволення. Тут же вказувалося, що «матеріали до бесід взяти в окружному партійному комітетові... шкільні приміщення мають бути художньо оформлені плакатами, лозунгами, портретами вождів. Зміст лозунгів взяти в окружному партійному комітетові» [3, арк. 2]. Учні старших класів залучалися до участі в демонстраціях та мітингу. Святкові заходи з приводу річниці проводились і в дитячих садочках. В цей день діяла 50 % скидка на дитячі кіносеанси, які демонстрували фільми о 13 та 15 год.

Цікавий факт, на прикрашання будівлі НРЗУ витрачено 400 пенге (грошо-ва одиниця Угорщини) [4, арк. 15], на виготовлення транспарантів було відпущено 100 м червоної тканини, 10 кг цвяхів і 5 кг дроту, активно працювали художники з оформлення транспарантів. Службовець Людвіг Тар був призначений за підготовку обіду на 200 осіб в будівлі НРЗУ [3, арк. 4].

Банкет обійшовся у кругленьку суму – 131.066.20 пенге [4, арк. 25]. До прикладу, місячна зарплата Мукачівського міського народного комітету з відділами в яких працювало 92 чоловік становила 124.138 пенге [1, арк. 3]. Що ж «їли-пили» керівники Закарпатської України? Перед нами «Розрахунок витрат банкету» від 27.10.1945 р. Інформацію про витрати подамо повністю, враховуючи, що вона ніде не публікувалась: 700 літрів пива – 2.554.50 пенге; 207 л вина – 18.216 пенге; 300 літрів вина – 29.190 пенге; 100 кг хліба, 300 кг яблук і 6 штук кошків – 3.000 пенге; 25 штук тарілок під торт – 100 пенге; ½ кг петрушки – 90 пенге; 20

штук паприки – 200 пенге; 15 л молока – 60 пенге; 1 літр вина – 96 пенге; 60 кг винограду 1800 пенге; за різні товари – 740 пенге; 11.80 кави, 5 кг каштанів – 1000 пенге; 11.80 кави – 168 пенге; 60 літрів водки – 16.687 пенге; 60 літрів водки – 8.000 пенге; 10 букетів квітів – 500 пенге; 20 кг цукерок – 620 пенге; 6 кг хрину – 600 пенге; 50 кг борошна – 439 пенге; 60 кг м'яса – 8280 пенге; 400 кг картоплі, 100 кг овочів і 800 яєць – 1.673.50 пенге; різні товари для випікання тортів – 11.381.30 пенге; розбитий посуд – 3.100 пенге; транспортування м'яса – 300 пенге; музика – 10.000 пенге; обслуговування 12 офіціантів – 1560 пенге; порізка 2м³ дров – 1.057 пенге; приготування страв – 1.200 пенге; прання скатертин – 3.000 пенге; товари видані з кухні – 6.853.90 пенге; обслуговування – 2.500 пенге; за квіти 700 пенге [4, арк. 12-12 зв.].

Не обійшлося в 1945 р. без святкування 28-ої річниці Жовтневої революції. Якщо рік тому, керівництво НРЗУ, зайняте воз'єднаними процесами, обмежилось переважно інформаційною кампанією, то тепер святкування відбувалося в цілком радянському стилі. «Трудящі Закарпатської України будуть в цьому році в другий раз святкувати і тому пропоную керівникам НРЗУ вжити всі можливі заходи, щоби святкування в підзвітних їм установах і підприємствах було проведено як-найкраще» [8, арк. 22], – особиста розпорядився голова НРЗУ І. Туряниця. Вже 6 жовтня в приміщенні Міського театру мали відбутися святкові збори «... на яких візьмуть участь тільки особи, які були запрошені». 7-8 листопада проголошувалися вихідними днями. 7 листопада 1945 р. мав відбутися мітинг у м. Ужгороді. «В мітингу повинні взяти участь всі службовці НРЗУ, за що особисто відповідають начальники відділів. – вказував голова НРЗУ. – Нікому не можна давати відпустку чи звільнення від участі в святкуванні» [8, арк. 22].

В округах також не відставали. Голова Волівського ОНК Петро Кухта 5 лис-

топада 1945 р. надіслав розпорядження щодо святкування «революційного празника – 28 річниці Великої Жовтневої Соціалістичної революції», яка мало чим різнилася від урочистостей в Ужгороді: «... 6-го падолиста провести урочисті засідання а 7-го падолиста провести мітинги та демонстрації. 6-го падолиста вивісити лозунги, прапори» [8, арк. 27].

А ось у Великому Бичкові було складено цілу програму святкувань яку виконували учні середньої школи. Із 15 пунктів програми: 2 – безпосередньо стосувалися «Великого Жовтня», 3 – пісні про Сталіна [8, арк. 28].

Закарпатськими комуністами з міст і сіл краю було організовано кілька листів до Й. Сталіна, з обіцянками «бути достойними синами нашої могутньої Батьківщини» та докладанням усіх зусиль «для відродження політично-економічного та культурного життя» [5, арк. 1] та М. Хрущова всі надбання «вірні охороняти» [5, арк. 2].

5 грудня 1945 р. також було оголошено вихідним днем в зв'язку із святкуванням «Сталінської Конституції». Ну і звичайно ж – урочисті, збори, мітинги, «украшення будинку НРЗУ» різними лозунгами і транспарантами [8, арк. 30]. Як свідчить рахунок, робота 4 художників на протязі 2 днів «за виготовлення 20 м лозунгів на день 5.XII. Сталінської Конституції» [10, арк. 22] була оцінена у 850 рублів.

Не дешево обходилися й портрети керівників СРСР та УРСР. Так, 20 вересня 1945 р. типографії Лам в Ужгороді було виплачено 10.748.80 крон (4.873.35 пенге) [10, арк. 8]. Брак портретів радянських комуністичних діячів став особливо відчутним після підписання 29 червня 1945 р. договору між СРСР і ЧСР про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною. Вже 5 липня 1945 р. НРЗУ перерахувало видавництву при Уповноваженому НРЗУ в справах освіти 10000 Кч. за 250 портретів «тов. Сталіна» та 2104 Кч. за 80 портретів М. С. Хрущова [10, арк. 5].

Особлива увага зверталася на впровадження радянського свята – Нового року. Вже на Новий 1945 р. у закарпатській газеті вийшли у святкових (червоних) кольорах. На першій сторінці красувався напис: «З Новим роком, з новим щастям, дорогі друзі наші!». Також наголошено, що «Завтра 1 січня – новий, 1945 рік». Опублікувала газета і «Новорічне привітання Народної Ради». «Минулий 1944 рік ввійшов в історію Закарпатської України, як рік її визволення спід іноземного гніту. Прикладемо всіх зусиль до того, щоб наступаючий 1945 рік залишився в нашій історії, як рік возз'єднання з братнім по крові і духу великим українським народом» [12], – йшлося у привітанні.

Більш серйозно підійшла НРЗУ до організації новорічних свят 1946 р. Завершився процес об'єднання, НРЗУ добувала останні дні і зі всією відповідальністю взялася за впровадження цього радянського свята в традиційну культуру закарпатців. «Наближається новорічна ялинка та зимова перерва в школах. В умовах Закарпаття новорічна ялинка провадитиметься вперше, а тому треба приділити їй особливу увагу, провести на високому політичному та художньому рівні щоб діти відчули турботу про себе, партії та уряду, відчули радість вільного життя в Радянській Закарпатській Україні. Новорічні ялинки провести не лише в школах, а й на підприємствах, установах, театрах, клубах, а також на головній площі окружного міста. Ялинки мусять бути добре художньо оздоблені. Діти повинні одержати новорічні подарунки» [7, арк. 1], – звертався у спеціальному розпорядженні від 14 грудня 1945 р. І. Туряниця, в якості секретаря ЦК КПЗУ до голів ОНК та секретарів ОК КПЗУ. Для здійснення пропонувалось створити спеціальні окружні та міські комісії до яких мали входити представники комуністичної партії, Спілки молоді Закарпатської України (СМЗУ), кооперації, профспілок та підприємств.

Проводились наради з директорами і завучами шкіл, піонервожатими, ке-

розпорядження як правильно треба святкувати цю річницю. У ньому вказувалося, що всі школи мали активно долучатися до святкування. Зокрема, 25 жовтня для старшокласників організовувались уро-чисті вечори, а 26 жовтня для дітей молодшого шкільного віку влаштовувались дитячі ранки, на яких проводились бесіди про визволення Закарпатської України та досягнення за рік після визволення. Тут же вказувалося, що «матеріали до комітетові... шкільні приміщення мають бути художньо оформлені плакатами, лозунгами, портретами вождів. Зміст комітетові» [3, арк. 2]. Учні старших класів залучалися до участі в демонстраціях та мітингу. Святкові заходи з приводу річниці проводились і в дитячих садочках. В цей день діяла 50 % скидка на дитячі кіносеанси, які демонстрували фільми о 13 та 15 год.

Цікавий факт, на прикрашання будівлі НРЗУ витрачено 400 пенге (грошо-ва одиниця Угорщини) [4, арк. 15], на виготовлення транспарантів було відпущено 100 м червоної тканини, 10 кг цвяхів і 5 кг дроту, активно працювали художники з оформлення транспарантів. Службовець Людвіг Тар був призначений за підготовку обіду на 200 осіб в будівлі НРЗУ [3, арк. 4].

Банкет обійшовся у кругленьку суму – 131.066.20 пенге [4, арк. 25]. До прикладу, місячна зарплата Мукачівського міського народного комітету з відділами в яких працювало 92 чоловік становила 124.138 пенге [1, арк. 3]. Що ж «іли-пили» керівники Закарпатської України? Перед нами «Розрахунок витрат банкету» від 27.10.1945 р. Інформацію про витрати подамо повністю, враховуючи, що вона ніде не публікувалась: 700 літрів пива – 2.554.50 пенге; 207 л вина – 18.216 пенге; 300 літрів вина – 29.190 пенге; 100 кг хліба, 300 кг яблук і 6 штук кошиків – 3.000 пенге; 25 штук тарілок під торти – 100 пенге; ½ кг петрушки – 90 пенге; 20

штук паприки – 200 пенге; 15 л молока – 60 пенге; 1 літр вина – 96 пенге; 60 кг винограду 1800 пенге; за різні товари – 740 пенге; 11.80 кави, 5 кг каштанів – 1000 пенге; 11.80 кави – 168 пенге; 60 літрів водки – 16.687 пенге; 60 літрів водки – 8.000 пенге; 10 букетів квітів – 500 пенге; 20 кг цукерок – 620 пенге; 6 кг хрину – 600 пенге; 50 кг борошна – 439 пенге; 60 кг м'яса – 8280 пенге; 400 кг картоплі, 100 кг овочів і 800 яєць – 1.673.50 пенге; різні товари для випікання тортів – 11.381.30 пенге; розбитий посуд – 3.100 пенге; транспортування м'яса – 300 пенге; музика – 10.000 пенге; обслуговування 12 офіціантів – 1560 пенге; порізка 2м³ дров – 1.057 пенге; приготування страв – 1.200 пенге; прання скатертин – 3.000 пенге; товари видані з кухні – 6.853.90 пенге; обслуговування – 2.500 пенге; за квіти 700 пенге [4, арк. 12-12 зв.].

Не обійшлося в 1945 р. без святкування 28-ої річниці Жовтневої революції. Якщо рік тому, керівництво НРЗУ, зайняте возз'єднаннями процесами, обмежилося переважно інформаційною кампанією, то тепер святкування відбувалося в цілком радянському стилі. «Трудящі Закарпатської України будуть в цьому році в другий раз святкувати і тому пропоную керівникам НРЗУ вжити всі можливі заходи, щоби святкування в підзвітних їм установах і підприємствах було проведено не як-найкраще» [8, арк. 22], – особиста розпорядився голова НРЗУ І. Туряниця. Вже 6 жовтня в приміщенні Міського театру мали відбутися святкові збори «... на яких візьмуть участь тільки особи, які були запрошені». 7-8 листопада проголошувалися вихідними днями. 7 листопада 1945 р. мав відбутися мітинг у м. Ужгороді. «В мітингу повинні взяти участь всі службовці НРЗУ, за що особисто відповідають начальники відділів. – вказував голова НРЗУ. – Нікому не можна давати відпустку чи звільнення від участі в святкуванні» [8, арк. 22].

В округах також не відставали. Голова Волівського ОНК Петро Кухта 5 лис-

топада 1945 р. надіслав розпорядження щодо святкування «революційного празника – 28 річниці Великої Жовтневої Соціалістичної революції», яка мало чим різнилася від урочистостей в Ужгороді: «... 6-го падолиста провести урочисті засідання а 7-го падолиста провести мітинги та демонстрації. 6-го падолиста вивісити лозунги, прапори» [8, арк. 27].

А ось у Великому Бичкові було складено цілу програму святкувань яку виконували учні середньої школи. Із 15 пунктів програми: 2 – безпосередньо стосувалися «Великого Жовтня», 3 – пісні про Сталіна [8, арк. 28].

Закарпатськими комуністами з міст і сіл краю було організовано кілька листів до Й. Сталіна, з обіцянками «бути достойними синами нашої могутньої Батьківщини» та докладанням усіх зусиль «для відродження політично-економічного та культурного життя» [5, арк. 1] та М. Хрущова всі надбання «вірні охороняти» [5, арк. 2].

5 грудня 1945 р. також було оголошено вихідним днем в зв'язку із святкуванням «Сталінської Конституції». Ну і звичайно ж – урочисті, збори, мітинги, «украшення будинку НРЗУ» різними лозунгами і транспарантами [8, арк. 30]. Як свідчить рахунок, робота 4 художників на протязі 2 днів «за виготовлення 20 м лозунгів на день 5.XII. Сталінської Конституції» [10, арк. 22] була оцінена у 850 рублів.

Не дешево обходилися й портрети керівників СРСР та УРСР. Так, 20 вересня 1945 р. типографії Лам в Ужгороді було виплачено 10.748.80 крон (4.873.35 пенге) [10, арк. 8]. Брак портретів радянських комуністичних діячів став особливо відчутним після підписання 29 червня 1945 р. договору між СРСР і ЧСР про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною. Вже 5 липня 1945 р. НРЗУ перерахувало видавництву при Уповноваженому НРЗУ в справах освіти 10000 Кч. за 250 портретів «тов. Сталіна» та 2104 Кч. за 80 портретів М. С. Хрущова [10, арк. 5].

Особлива увага зверталася на впровадження радянського свята – Нового року. Вже на Новий 1945 р. у закарпатські газети вийшли у святкових (червоних) кольорах. На першій сторінці красувався напис: «З Новим роком, з новим щастям, дорогі друзі наші!». Також наголошено, що «Завтра 1 січня – новий, 1945 рік». Опублікувала газета і «Новорічне привітання Народної Ради». «Минулий 1944 рік ввійшов в історії Закарпатської України, як рік її визволення спід іноземного гніту. Прикладемо всіх зусиль до того, щоб наступаючий 1945 рік залишився в нашій історії, як рік возз'єднання з братнім по крові і духу великим українським народом» [12], – йшлося у привітанні.

Більш серйозно підійшла НРЗУ до організації новорічних свят 1946 р. Завершився процес об'єднання, НРЗУ добувала останні дні і зі всією відповідальністю взялася за впровадження цього радянського свята в традиційну культуру закарпатців. «Наближається новорічна ялинка та зимова перерва в школах. В умовах Закарпаття новорічна ялинка провадитиметься вперше, а тому треба приділити їй особливу увагу, провести на високому політичному та художньому рівні щоб діти відчули турботу про себе, партії та уряду, відчули радість вільного життя в Радянській Закарпатській Україні. Новорічні ялинки провести не лише в школах, а й на підприємствах, установах, театрах, клубах, а також на головній площі окружного міста. Ялинки мусять бути добре художньо оздоблені. Діти повинні одержати новорічні подарунки» [7, арк. 1], – звертався у спеціальному розпорядженні від 14 грудня 1945 р. І. Туряниця, в якості секретаря ЦК КПЗУ до голів ОНК та секретарів ОК КПЗУ. Для здійснення пропонувалось створити спеціальні окружні та міські комісії до яких мали входити представники комуністичної партії, Спілки молоді Закарпатської України (СМЗУ), кооперації, профспілок та підприємств.

Проводились наради з директорами і завучами шкіл, піонервожатими, ке-

рівників підприємств і установ, голів кооперативних спілок, з приводу підготовки і проведення новорічних ялинок.

Контроль за виконанням цього рішення покладался на уповноваженого НРЗУ в справах лісового господарства Цухої спілки Боботу.

Наступного дня, 15 грудня 1945 р., НРЗУ видає спеціальну постанову «Про організування Новорічних ялинок, роздачі дитячих подарунків та установлення цін на ялинки» [7, арк. 2]. Постановою начальник лісоуправління і лісонасадження П. М. Прокопенко, зобов'язувався заготовити і відпустити міськторгам 5000 ялинок. Зокрема, Ужгородському міськоргу – 1500, Мукачівському – 1500, Хустському – 700, Берегівському – 700, Севлюшському – 600 ялинок. Встановлювалися і ціни на ялинки: до 1 метра – 5 рублів, до 2 м – 8, до 3 м – 10, до 4 м – 18, вище 4 м – 25.

Для дітей виділялося 10000 подарунків. В постанові зафіксовані «норми» цих подарунків: цукерок – 150 грам, горіхів – 200 грам, яблук – 400 грам. Вони розподілялися в міста Ужгород (3600 подарунків), Мукачево (3500), Берегово (1000), Севлюш (900), Хуст (1000) [7, арк. 2].

Вперше в Закарпатті з'являється і жанр новорічних поздоровлень. На вищому рівні керівництво НРЗУ і компартії Туряниця та Пінчук отримали поздоровлення від командира корпусу генерал-лейтенанта Гагена та начальника політвідділу корпусу полковник Монастирського. Військові побажали: «... успіхів в організації і укріпленні радянської влади, у відновленні і розвитку промисловості, сільського господарства, культури і ще більшого підйому матеріально-побутового рівня трудящих Закарпатської України» [6, арк. 1].

Матеріали ДАЗО дають можливість прослідкувати як змінювалося ставлення НРЗУ до релігійних свят. Начальник «президіального» відділу НРЗУ Калинюк

5 січня 1945 р. видав спеціальне роз'яснення щодо майбутніх різдвяних вихідних за № 222/1945 през., яке називалося «Урядування під час гр. кат свят». У ньому йшлося про роботу відділів: «В суботу дня 6-го до 15 години, в неділю дня 7-го і в понеділок дня 8-го ц.м. вся праця відпочиває» [9, арк. 1]. Подібне роз'яснення, за № 1477/1945 през., цей же відділ видає стосовно великодніх свят 1945 р. «... 1. У п'ятницю дня 4-го травня працюємо до 14 год. за московським часом, а по обіді є вільно. 2. У суботу є нормальний працівний день. 3. В неділю та понеділок дня 6-7 травня є Свято Великдень, в ці дні не працюємо, однак начальники ресортів зобов'язані зарядити інспекційну службу. 4. Вівторок дня 8. травня є нормальним працівним днём» [9, арк. 2]. Вихідним днем було оголошено і 28 серпня 1945 р. (Свято Успення Пресвятої Богородиці). В документі вказувалося, що «день... святкується, однак інспекційна служба, як звичайно, повинна триматися» [9, арк. 3].

Ситуація змінюється наприкінці року, починаються перші обмеження стосовно римо-католиків. «З наказу голови Народної Ради Закарпатської України повідомляю, що працівники апарату Народної ради Закарпатської України і працівники установ, підприємств і організацій римокатолицького віроісповідання можуть 25-го і 26-го грудня цього року святкувати. Позаяк дні 25 і 26 грудня Радянськими законами не є проголошені днями вихідними, тому працівникам, які будуть святкувати належить стягнути зі зарплати відповідну суму за 25 і 26 грудня 1945 року» [9, арк. 6], – роз'яснює наказ голови НРЗУ начальник президіального відділу Попович. Аналогічне рішення, окрім зміни номеру наказу і дати, було прийнято стосовно греко-католиків та православних у зв'язку із святкуванням Різдва у січні 1946 р. [9, арк. 7].

Як бачимо, НРЗУ із задоволенням запозичила всі радянські, існуючі на той час свята. До них відносимо святкування

річниці Червоної Армії, день «Сталінської Конституції», Новий рік. Також відзначали нові свята пов'язані з річницями визволення та возз'єднання краю з УРСР. Поступово відбулося розмежування державних радянських від релігійних свят. Останні в часи атеїзації були практично заборонені.

Література

- 1. Проект** декрету НРЗУ про затвердження числа штатних одиниць та фондів заробітної плати відділів та управлінь Народної Ради (01.10.1945) // Державний архів Закарпатської області (далі ДАЗО). – Ф. Р-14: Президія Народної Ради Закарпатської України. – Оп. 1. – Спр. 63. – 7 арк.
- 2. Циркуляр** НРЗУ про проведення параду привітання Червоної Армії-визволительниці (19.07.1945) // ДАЗО. – Ф. Р-14. – Оп. 1. – Спр. 242. – 2 арк.
- 3. Циркуляри** НРЗУ про святкування першої річниці визволення Закарпатської України героїчною Червоною Армією від німецько-угорських загарбників (01.10.1945-27.10.1945) // ДАЗО. – Ф. Р-14. – Оп. 1. – Спр. 245. – 9 арк.
- 4. Документи** про проведення банкета, присвяченого річниці визволення Закарпатської України від німецько-угорських загарбників (відомості, рахунки, листування) (26.10.1945-02.11.1945) // ДАЗО. – Ф. Р-14. – Оп. 1. – Спр. 248. – 26 арк.
- 5. Привітальні** телеграми мешканців с. Великої Копані до Й. В. Сталіна, М. С. Хрущова і І. І. Тuryаниці з нагоди 28-ої річниці Великої Жовтневої Соціалістичної революції (07.11.1945-09.11.1945) // ДАЗО. – Ф. Р-14. – Оп. 1. – Спр. 255. – 6 арк.
- 6. Привітальний** лист командира корпусу генерал-лейтенанта Гагена з Новим Роком трудящих Закарпатської України (31.12.1945) // ДАЗО. – Ф. Р-14. – Оп. 1. – Спр. 256. – 1 арк.
- 7. Постанова** НРЗУ про організацію новорічних ялинок та про роздачу дітям подарунків (14.12.1945-19.12.1945) // ДАЗО. – Ф. Р-14. – Оп. 1. – Спр. 257. – 4 арк.
- 8. Постанови** і циркуляри НРЗУ про встановлення і проведення державних свят (12.04.1945-03.12.1945) // ДАЗО. – Ф. Р-14. – Оп. 1. – Спр. 258. – 30 арк.
- 9. Циркуляри** НРЗУ про встановлення вихідних днів під час свят (05.01.1945-30.12.1945) // ДАЗО. – Ф. Р-14. – Оп. 1. – Спр. 259. – 9 арк.
- 10. Листування** з Уповноваженими НРЗУ, Рахунковим відділом НРЗУ і Народним Банком про проведення розрахунків за виготовлення портретів, лозунгів, за відпущені квитки в театр та за покриття видатків, пов'язаних з агітаційно-масовою роботою (12.06.1945-15.12.1945) // ДАЗО. – Ф. Р-14. – Оп. 1. – Спр. 283. – 25 арк.

11. 17 квітня 1945 р. – Лист Волівського окружного Народного комітету сільським Народним комітетам про підготовку до святкування 1 Травня // Шляхом Жовтня. Визволення Радянською Армією Закарпатської України і возз'єднання її з Радянською Україною. Збірник документів. Т. VI. – VIII-1944 р. – I-1946 р. – Ужгород: Карпати, 1965. – С. 248-250.

12. Новорічне привітання Народної Ради // Закарпатська Україна. – 1944. – 31 грудня. – С. 1.

13. Постанова НРЗУ про проголошення народним святом 1 травня // Вісник НРЗУ. – 1945. – 1 травня. – С. 121.

14. Указ Президіума Верховного Совета СССР от 8 мая 1945 г. «Об объявлении 9 мая Праздником Победы». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://base.garant.ru/198106/#ixzz3stDzA07t>.

15. Леню П. Специфіка побутування державних і церковних свят у житті українців Закарпаття в радянський період / П. Леню // Матеріали до української етнології. Збірник наукових праць. Вип. 14(17) [голов. ред. Г. Скрипник]; НАНУ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К., 2015. – С. 141-148.

Literatura

- 1. Projekt** dekretu NRZU pro zatverdzenyia chysla shtatnykh odynyts' ta fondiv zarobitnoyi platy viddiliv ta upravlin' Narodnoyi Rady (01.10.1945) // Derzhavnyy arkhiv Zakarpat's'koyi oblasti (dali DAZO). – F. R-14: Prezydiya Narodnoyi Rady Zakarpat's'koyi Ukrayiny. – Op. 1. – Spr. 63. – 7 ark.
- 2. Tsyrkulyar** NRZU pro provedennya parady pryvitannya Chervonoyi Armiyi-vyzvolytel'nytsi (19.07.1945) // DAZO. – F. R-14. – Op. 1. – Spr. 242. – 2 ark.
- 3. Tsyrgulyary** NRZU pro svyatkuvannya pershoi richnytsi vyzvolennya Zakarpat's'koyi Ukrayiny heroyichnoyu Chervonoyu Armiyeyu vid nimets'ko-uhors'kykh zaharbnykiv (01.10.1945-27.10.1945) // DAZO. – F. R-14. – Op. 1. – Spr. 245. – 9 ark.
- 4. Dokumenty** pro provedennya banketa, prysvyachenoho richnytsi vyzvolennya Zakarpat's'koyi Ukrayiny vid nimets'ko-uhors'kykh zaharbnykiv (vidomosti, rakhunky, lystuvannya) (26.10.1945-02.11.1945) // DAZO. – F. R-14. – Op. 1. – Spr. 248. – 26 ark.
- 5. Pryvital'ni** telehramy meshkantsiv s. Velykoyi Kopani do Y. V. Stalina, M. S. Khrushchova i I. I. Turyanytsi z nahody 28-oyi richnytsi Velykoyi Zhovtnevoyi Sotsialistychnoyi revolyutsiyi (07.11.1945-09.11.1945) // DAZO. – F. R-14. – Op. 1. – Spr. 255. – 6 ark.
- 6. Pryvital'nyy** lyst komandyra korpusu general-leytenanta Nahena z Novym Rokom trudyashchykh Zakarpat's'koyi Ukrayiny (31.12.1945) // DAZO. – F. R-14. – Op. 1. – Spr. 256. – 1 ark.
- 7. Postanova** NRZU pro orhanizatsiyu novorichnykh yalynok ta pro rozdachu dityam podarun-

kiv (14.12.1945-19.12.1945) // DAZO. - F. R-14. - Op. 1. - Spr. 257. - 4 ark.

8. **Postanovy** i tsyrkulyary NRZU pro vstanovlennya i provedennya derzhavnykh svyat (12.04.1945-03.12.1945) // DAZO. - F. R-14. - Op. 1. - Spr. 258. - 30 ark.

9. **Tsyrkulyary** NRZU pro vstanovlennya vykhidnykh dnev pid chas svyat (05.01.1945-30.12.1945) // DAZO. - F. R-14. - Op. 1. - Spr. 259. - 9 ark.

10. **Lystuvannya** z Uprovnozhenymu NRZU, Rakhunkovym viddilom NRZU i Narodnym Bankom pro provedennya rozrakhunkiv za vyhotovlennya portretiv, lozunchiv, za vidpushcheni kvytky v teatr ta za pokryttya vydatkiv, pov"yazanykh z ahitatsiynomasovoyu robotoyu (12.06.1945-15.12.1945) // DAZO. - F. R-14. - Op. 1. - Spr. 283. - 25 ark.

11. 17 kvitnya 1945 r. - Lyst Voliv's'koho okruzhnoho Narodnoho komitetu sil's'kym Narodnym komitetam pro pidhotovku do svyatkuvannya 1 Travnya // Shlyakhom Zhovtnya. Vyzvolennya Radyans'koyu Armiyeyu Zakarpat's'koyi Ukrayiny i vozz"yednannya yiyi z Radyans'koyu Ukrayinoyu. Zbirnyk dokumentiv. T.VI. - VSh-1944 r. - I-1946 r. - Uzhhorod : Karpaty, 1965. - S. 248-250.

12. **Novorichne** pryvitannya Narodnoyi Rady // Zakarpat's'ka Ukrayina. - 1944. - 31 hrudnya. - S. 1.

13. **Postanova** NRZU pro proholoshennya narodnym svyatom 1. travnya // Visnyk NRZU. - 1945. - 1 travnya. - S. 121.

14. **Ukaz** Prezydyuma Verkhovnoho Soveta SSSR ot 8 maya 1945 h. «Ob ob"yavlenyy 9 maya Prazdnykom Pobedy». Elektronnyy resurs. Rezhym dostupu: <http://base.garant.ru/198106/#ixzz3stDzA07t>.

15. **Len'o P.** Spetsyfika pobutuvannya derzhavnykh i tserkovnykh svyat u zhytti ukraintsiv Zakarpattya v radyans'kyy period / Len'o P. // Materialy do ukraints'koyi etnolohiyi. Zbirnyk naukovykh prats'. Vyp. 14(17) [holov. red. H. Skrypnyk] ; NANU IMFE im. M. T. Ryl's'koho. - K., 2015. - S. 141-148.

Мищанин В. В. «Всенародные» праздники Народной Рады Закарпатской Украины (1944-1945 гг.) как элемент советизации Закарпатья

В статье анализируется процесс становления празднования советских праздников уже в период Народной Рады Закарпатской Украины (НРЗУ) (1944-1945 гг.). Коммунистическая партия Закарпатской Украины (КПЗУ), которая достала в крае монополию на политическую деятельность, проявляя собственную инициативу и выполняя указания Москвы, взялась за празднование

государственных советских праздников. Это час-тично опережало советизацию Закарпатья, которая официально стартовала с образованием Закарпатской области в январе 1946 г., и несла значительную идеологическую составную. Праздниками жителям края навязывалась идея могущества Советского Союза, «Красной Армии – освободительницы», справедливости «Сталинской Конституции» и т.д. До особенностей празднования периода НРЗУ можем отнести возможность за собственный счет взять выходной день в день Рождества: верующим римо-католической церкви 25 декабря 1945 г., православным верующим и греко-католикам 7 января 1946 г. В условиях Советского Союза это было полностью исключено, а греко-католическая церковь в 1949 г. вообще запрещена.

Ключевые слова: праздники, Закарпатская Украина, Закарпатье, советская власть, советизация, коммунистическая партия.

Mishchanyn V. V. «Nationwide» holidays of people holidays of council of Transcarpathian Ukraine (1944-1945) as item of sovietization of Transcarpathia

The article analyzes the process of formation of celebrating of Soviet holidays in the period of People's Council of Transcarpathian Ukraine (PCTU) (1944-1945). The Communist Party of Transcarpathian Ukraine (CPTU), which took monopoly on political activities in the province, showing it sown initiative and following the instructions of Moscow, took up the celebration of the Soviet state holidays. This partly out paced the Sovietization of Transcarpathia, which officially started with the formation of the Transcarpathian region in January 1946, and was carrying a large ideological component. Holidays imposed the idea of the power of the Soviet Union, «the Red Army – liberator» justice «Stalin Constitution» to the residents of the region. To the peculiarities of the celebrations of the period of PCTU we can refer the ability at the iron expense to take a day off on Christmas Day: the faithful of the Roman Catholic Church December 25, 1945, Orthodox believers and Greek Catholics January 7, 1946. In the context of the Soviet Union it has been completely ruled out, and Greek Catholic Church in 1949 in general is prohibited.

Key words: holidays, Transcarpathian Ukraine, Transcarpathia, the Soviet government, the Sovietization, the Communist Party.

Стаття надійшла до редколегії
11 листопада 2015 р.